

Subject Area
Fine Arts, Museum

Year: 2022
Vol: 8
Issue: 94
PP: 374-379

Arrival
11 November 2021
Published

31 January 2022
Article ID Number
3823
Article Serial Number
16

Doi Number
<http://dx.doi.org/10.26449/ss.sj.3823>

How to Cite This Article
Aydoğan, Y. (2022).
“Tarihsel Ve Kültürel
Değerlerin Yaşatılmasında
Müzelerin Rolünün Malatya
Müzeleri Bağlamında
Değerlendirilmesi”
International Social Sciences
Studies Journal, (e-
ISSN:2587-1587) Vol:8,
Issue:94; pp:374-379

Social Sciences Studies
Journal is licensed under a
Creative Commons
Attribution-NonCommercial
4.0 International License.

Tarihsel Ve Kültürel Değerlerin Yaşatılmasında Müzelerin Rolünün Malatya Müzeleri Bağlamında Değerlendirilmesi

The Evaluation Of The Role Of Museums In The Life Of Historical And Cultural Values In The Context Of Malatya Museums

Yeşim AYDOĞAN ¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Güzel ve Tasarım Fakültesi, Resim Bölümü, Malatya, Türkiye

ÖZET

İnsanlığa ait maddi mirasın muhafaza edildiği mekanlar olarak müzeler, yaşanmışlıklara sahip olan değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında oldukça önemli bir misyona sahiptir. Bu kurumların kent içerisinde sayılarının artırılması ve daha da önemlisi kent sakinlerinin ziyaretlerine sunulması kentin eğitim ve kültür seviyesinin yükselmesine imkan vermektedir. Bu bilince sahip olan kurumların da gerekli ortamın hazırlanmasına katkı sağlaması gerekmektedir. İşte binlerce yıllık bir tarihsel ve kültürel mirasa sahip olan Malatya kentinin de bu zenginliği ortaya koyacak müzelerle sahip olması bir zorunluluk oluşturmaktadır. Son yıllarda kent merkezinde öncelikle yerel yönetimlerin ve sonrasında da diğer kurumların konuya göstermiş oldukları hassasiyetin bir sonucu olarak müzecilik bakımından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Yapılan bu çalışmada Malatya kent merkezinde müzecilik bakımından son yıllarda yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda kent sakinlerinin ziyaretine açılan müzelerin, tarihsel ve kültürel değerlerin muhafazası ve yaşatılması bağlamında, genel durumları hakkında bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Malatya, Müze, Malatya Müzeciliği

ABSTRACT

As places where the material heritage of humanity is preserved, museums have a very important mission in transferring values that have lived experiences to future generations. Increasing the number of these institutions in the city and, more importantly, allowing the residents of the city to visit, allows the education and cultural level of the city to increase. Institutions with this awareness should also contribute to the preparation of the necessary environment. It is a necessity for the city of Malatya, which has a heritage of thousands of years, to have museums that will reveal this richness. In recent years, important developments have been experienced in the city center in terms of museology, primarily as a result of the sensitivity of local governments and then other institutions to the subject. In this study, it has been tried to give information about the studies carried out in the city center of Malatya in recent years in terms of museology. In this context, an evaluation was made about the general situation of the newly opened museums in the city center and opened to the visitors of the city.

Key Words: Malatya, Museum, Malatya Museum

1. GİRİŞ

Üzerinde tam anlamında bir uzlaşma sağlanmamış olmasına rağmen yaklaşık olarak 4,5 milyar yıllık bir maziye sahip olan dünyamız, güneş sistemi üzerinde canlı yaşamın olduğu tek gezegen olarak düşünülmektedir. En azından bugüne kadar yapılan araştırmalar ikinci bir gezegenin varlığını ortaya koymamıştır. Bu durum yaşlı gezegene özge bir nitelik kazandırmaktadır. Milyarlarca yıllık mazinin de yaratmış olduğu bir birikimden yahut mirastan bahsetmek mümkündür. Dünya üzerinde insanlık için geçmişten geleceğe devamlılığı bir zorunluluk arz eden iki önemli mirastan bahsetmek mümkündür. Bunlardan bir tanesi doğal oluşumlar neticesinde ortaya çıkan, insan eseri olmayan ya da oluşumuna insanın katkı sağlamadığı, coğrafi ve iklimsel unsurlara göre şekillenen doğal miras; diğeri ise tamamen insan elinden çıkan ve ona ait yaşanmışlıkları içerisinde barındıran bir yönüyle onun emeğinin neticesinde şekillenen kültürel mirastır. Her iki miras da sadece bir bölge ya da topluluğa değil tüm insanlığa ait olup, bu mirasın tüm insanlar tarafından korunması ve bu yönde çaba sarf edilmesi her bireyin sorumluluk alanı içerisine girmektedir. Doğal mirasa ait manzara görünümleri, tabiat varlıkları ya da coğrafi ve iklimsel unsurlara göre şekillenen tabiat oluşumları ile tarihi nesnelere, sit alanları ve geçmiş kültürlerle ait her türlü maddi ve somut olmayan kültürel mirasa ait unsurlar, gelecek kuşaklar tarafından tanınabilmeleri için, muhafaza edilmesi gereken değerler olarak görülmektedir.

Geçmişten geleceğe yaşanan değişim toplumların kültürel yapılarının değişmesine sebebiyet vermiştir. Özellikle sanayi devrimi sonrasında yaşanan hızlı gelişmeler birçok tarihsel ve kültürel unsurun ortadan kalkmasına neden olmuştur. Dolayısıyla yaşanan bu hızlı gelişmeler/değişimler, yakın döneme ait birçok maddi ve manevi değerlerin tahrip/yok olmasına neden olmuştur. Özellikle yaşanan küreselleşme bu tahripkar yapının oluşmasında önemli bir role sahiptir. Hal böyle olunca da toplumlar kendi yaşanmışlıklarına ait değerleri hızlı bir şekilde kaybetmekle yüz

yüze gelmişler ve yaşanan bu olumsuz gelişmeler sadece bir toplumun değil tüm insanlığın, tarihsel ve kültürel çeşitlilik bağlamında fakirleşmesine neden olmuştur. Aslında kültürel çeşitlilikte yaşanan bu olumsuz durum, dünya üzerinde nesli tükenmeye yüz tutan faunanın ya da türlerini kaybetmekte olan endemik bitkilerin yaşamış olduklarıyla bire bir benzerlik göstermektedir. Sanayileşme ve paralelinde teknolojik alanda yaşanan gelişmeler, tüm fauna ve floranın olduğu gibi insan eseri olan kültürel çeşitliliğin de yok olmasına imkan vermiştir. Dolayısıyla dünya üzerinde zengin bir tarihsel geçmişe sahip olan toplumlar/milletler, yakın dönemlerine ait yaşamışlıkları üzerinde barındıran maddi unsurları gelecek kuşaklara taşıyamama gibi bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Bu da toplumda millet olma bilincinin tam anlamıyla oluşmamasına ve ayniyet ruhunun zayıflamasına neden olmuştur. Yaşamışlıklar hakkında tarihi bir belge gibi açıklayıcı bilgiler veren bu tarihsel ve kültürel değerlerin, korunması/yaşatılması ve gelecek kuşaklara sağlam bir şekilde aktarılması, sadece toplumun bir ferdi olarak bireylerin gerçekleştirilmesi gereken bir görev olarak görülmemekte, aynı zamanda uygarlığın da somut bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. En basit şekli ile dünyaca ünlü birçok müzenin isminin bazı devletler tarafından yüklü bir bedelle satın alınıp kullanılması, belki de yok olan bir tarihsel ve kültürel geçmişten yapay bir miras ve kültür yaratmanın biçare çabaları olarak görülebilir (Dubai Louvre Müzesi). Kuşkusuz medeniyetin gelişmesine yön veren milletlerin dünyanın en büyük müzelerine sahip olmaları tesadüften öte bir durum arz etmektedir. Onun içindir ki tarihsel ve kültürel geçmiş hakkında açıklayıcı bilgiler veren bu kurumlar, sahip oldukları imaj değerlerle rağbet gören önemli alanlar haline gelmişlerdir. Müzeler, geçmişe ait yaşamışlıkları içerisinde barındıran, insanların geçmiş hakkında bilgi sahibi olmalarına imkan veren, onların bir laboratuvar gibi çalışmalarına ortam hazırlayan ve insanların estetik duyarlılıklarının şekillenmesine katkı sağlayan önemli eğitim kurumlarıdır. Günümüzde zaten müzelerin öne çıkan en önemli işlevselliği olarak da bu eğitimsel yönü gösterilmektedir. İşte bu eğitsel yön, toplumların tarihsel ve kültürel değerlerinin gelecek kuşak tarafından daha iyi bir şekilde öğrenilmesine neden olmaktadır.

Kültür varlıklarının ve aynı zamanda sanat eserlerinin sergilendiği mekanlar olarak müzelerin tanımlanma biçimleri, onların misyonunu da aslında içinde barındırmaktadır. Nitekim Uluslar arası Müzecilik Konseyi'nin (ICOM) 1995 tarihli toplantısında yapmış olduğu tanımlamada müzeler, "toplumun ve gelişimin hizmetinde olan, halka açık, insan ve yaşadığı çevreye dair tanıklık eden malzemelerin üzerinde araştırma yapan, toplayan, koruyan bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleyen, eğitim, zevk alma doğrultusunda sergileyen, kar düşüncesinden bağımsız, sürekliliği olan kuruluşlar" olarak gösterilmiştir. Yapılan bu tanımlama müzelerin toplama, koruma, araştırma, sergileme ve eğitim gibi farklı işlevselliğe sahip olduğunu göstermektedir. Ancak yaşanan değişim ve gelişmeler müzelerin sorumluluklarının da değişmesine neden olmuştur. Nitekim son yıllarda bu beş işlevsel durumun araştırma, koruma ve iletişim olarak üç temel yapıya indirilmesi geçerlilik kazanmıştır. Müzecilik anlayışı ve işlevlerinde yaşanan gelişim, elit anlayıştan popüler anlayışa doğru, içe kapanık tutumdan dışa açık bir uygulamaya yönelmiştir. Araştırmanın yanında, ekonomik, politik, eğitsel, kültürel ve toplumsal değişimler, müzeleri insan merkezli bir konuma taşımıştır (Atagök, 2003: 25). Bu da müzelerin belli kişilerin değil de tüm halk kitlesinin yararlanacağı mekanlar haline gelmesine sebebiyet vermiştir.

Elit anlayıştan popüler bir anlayışa geçilmesi, yaşanan iletişimsel ve politik değişimler, müzelerin ele alınış anlayışında değişimler yaşanmasına neden olmuştur. Büyük devletler ve onların bünyesinde bulunan müzeler, kendilerini sorgulamaya başlamışlar ve ülkenin geleceği bağlamında insanların müzelerden nasıl yararlanmaları gerektiği hususunda önemli adımlar atmışlardır. Buradaki faydacı anlayış, müzelerin temel unsuru haline gelmiş, bunun neticesi olarak da "özellikle kamu müzeleri oluşturma çabası başlamış ve Avrupa'daki kraliyet koleksiyonları (Avusturya, Fransa, İspanya, Almanya ve Rusya), ilk kamu müzelerinin temellerini oluşturmuştur. Örneğin Paris Louvre Müzesi (1793) Fransız Devrimi'nin ardından kraliyet koleksiyonlarının halka açılmasıyla ortaya çıkmıştır. Ancak ulusal bilinçlenmeye katkılarına görmek için yine de 19. yüzyılın başlarının beklenmesi gerekiyordu. Budapeşte'deki ulusal müze halk vergileriyle 1802'de, Prag'daki müze kültürel kimliği araştırmak ve güçlendirmek amacıyla 1818'de, Copenhag'daki ulusal müze 1819'de, Stockholm'daki tarih müzesi 1847'de benzer amaçlarla devlet tarafından kurulmuştur" (Onur, 2012: 22). Bu müzelerin devletler tarafından kurulması, sistematik olarak bir bilinçlenmenin kendini göstermesinin bir neticesi olarak değerlendirilebilir.

2. TARİHSEL VE KÜLTÜREL DEĞERLERİ KORUMA BAĞLAMINDA MALATYA MÜZECİLİĞİ

Bir kentin en ayrıcalıklı yönü -uygarlık düzeyi ve geçmişi- kuşkusuz çok zengin bir tarihsel ve kültürel zenginliğe sahip olması ve belli bir yaşamışlığa ait birikimi üzerinde barındırması ile ilişkilendirilmektedir. Farklı dönemlere ve kültürlerle ait unsurları -maddi kalıntıları- içerisinde barındırması, o kenti zengin kılan en önemli unsurlardandır. Yoksa Ayasofya'nın günümüze kadar gelmesine neden olan ve onun ömrünün üzerinde bir yaşamışlığa sahip olmasına imkan veren Mimar Sinan'ın, yapının üzerinde yapmış olduğu onarımların bazı bölümlerinde Bizans'a ait kültürel izleri silmemesi nasıl açıklanacaktır. Bilge mimar bundan yaklaşık olarak beş asır önce iz silmemenin kültürel zenginlik bağlamında ne kadar önemli olduğunu yapmış olduğu örnek uygulamalarla ortaya koymuştur.

Bunu yaparken de bir taraftan kendine özgü müdahalelerle yapının günümüze kadar ayakta kalmasını sağlamış, diğer taraftan da yapının üzerinde bulunan farklı kültürlere ait izlerin yaşamasına imkan vermiştir¹. İşte bu koruyucu yaklaşım ancak 19. yüzyılda bilimsel bir tanımlamaya ve temele oturtulmuş ve bunun adı da “bütünlük koruma” olarak ifade edilmiştir. Yani Sinan, çağlar öncesinden, yapının üzerindeki tüm izlerin ve çeşitliliğin muhafaza edilmesi gerektiği hususunda ve koruma konusunda, günümüze ışık tutmuştur. İşte bu ışık tarihsel ve kültürel birikimin geleceğin şekillenmesinde ne kadar belirleyici olduğunu da ortaya koymaktadır.

Tarihsel geçmişi günümüzden yaklaşık olarak dokuz bin yıl öncesine kadar giden Malatya kenti², birçok farklı topluluğun/milletin yaşadığı ve her birinin kendine göre farklılık arz eden bir kültür oluşturduğu önemli bir bölgede bulunmaktadır. Bulunmuş olduğu bölgenin coğrafi konumu, tarih boyunca öncelikli tercih edilen bölgeler olmasında belirleyici olmuştur. Nitekim kentin yer aldığı bölge Mezopotamya'dan Batı Anadolu'ya, Batı Anadolu'dan Kafkasya'ya uzanan coğrafi bağlantıların merkezi noktasındadır. Bu kadar uzun tarihsel geçmişe ve bir o kadar da kültürel zenginliğe sahip olan bu kadim kent, her daim zengin bir birikime sahip kültürel mirası koruma derdine düşmüş, kimi zaman bunu başarmış kimi zaman da eşsiz tarihsel değerlerin yok oluşunun önüne geçememiştir. Tüm dünyada sanat tarihi, arkeoloji, kazı, kaçakçılık vs. alanında yaşanan gelişmeler, bir şekilde bu coğrafyada da karşılık bulmuştur. Avrupa'da 18. yüzyılda arkeoloji ve sanat tarihi bilim dallarının ortaya çıkmasına paralel olarak önemli gelişmeler yaşanmış, Avrupa devletlerinde dünya kültür mirasına karşı ciddi bir ilgi oluşmuş ve bu ilginin neticesi olarak da Akdeniz çanağı içerisindeki tüm alanlara arkeolojik araştırmalar/kazılar bağlamında yönelmeler başlamıştır. Napolyon'un Mısır seferi ile belli bir dönüm noktasına gelen bu arkeolojik tahribat ve transfer, özellikle Anadolu, Mısır, Mezopotamya ve Antik Yunan coğrafyalarında daha etkin hale gelmiştir. İşte arkeoloji alanında tüm bu yaşananlar bir şekilde Malatya ve civarında da arkeolojik ve müzecilik bakımında bazı değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Bölgede bu anlamda yaşanan en önemli gelişme, şu anki şehrin 6 km kuzey doğusunda yer alan Arslantepe Höyüğü'nün ortaya çıkarılması ile başlamıştır. Çünkü burada yapılan kazılar, arkeoloji alanında olduğu gibi Malatya bölgesi müzeciliği bakımından da belirleyici olmuştur. Nitekim 1930'lı yılların başında Louis Delaporte başkanlığında bir Fransız ekip tarafından kazılar yapılmış ve bu kazılar neticesinde iki adet aslan heykeli ve devrilmiş vaziyette bir kral heykeli bulunmuş, aynı zamanda bir Geç Hitit Sarayı ortaya çıkarılmıştır. Ortaya çıkarılan bu buluntuların muhafaza edileceği herhangi bir yerin bulunamaması çıkarılan eserlerin bazılarının yurt dışına bazılarının ise Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne götürülmesine neden olmuştur³. Höyükte yapılan kazılar neticesinde II. Dünya Savaşı sonrasında yine Fransız olan arkeolog C. Schaeffer bazı sondaj çalışmaları yapmış olsa da asıl kazılar 1961'de Roma La Sapienza Üniversitesi'nden Salvatore M. Puglisi ve sonrasında da Alba Palmieri başkanlığındaki bir ekip tarafından yapılmıştır. Palmieri'nin 1990 yılından ölümünden sonra da kazı başkanlığını aynı üniversiteden Marcella Frangipane sürdürmektedir. Yaklaşık olarak MÖ 5500'lü yıllara kadar giden arkeolojik bir katmana sahip olan Arslantepe Höyüğü'nün 2011 yılında Açık Hava Müzesi'ne dönüştürülmesi son yıllarda bölge müzeciliği bakımından yaşanan önemli gelişmeler arasında kabul edilebilir. Höyükle ilgili olarak yaşanan en önemli gelişme ise höyüğün 15.04.2014 tarihinde 5908 referans numarası ile UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne 26.07.2021 tarihinde 44. Dünya Miras Komitesi toplantısında alınan kararla da UNESCO Dünya Miras Listesi'ne dahil edilmesidir. Bu kabul, bölgenin insanlık tarihi ve kültürü açısından ne kadar önemli olduğunun ortaya konulması bakımından önemli bir onay olarak değerlendirilmektedir.

Arslantepe Höyüğü'nde yapılan kazı çalışmalarının seyri ile Malatya'da müzeciliğin şekillenmesi birbirine paralel gelişme göstermiştir. Höyükte yapılan kazılar neticesinde çıkarılan eserlerin bazılarının kent merkezindeki Gazi İlkokulu'nun içinde depolanması ve 1975'te yapımı tamamlanan ve şu an sergilemenin yapıldığı Malatya Müzesi'ne taşınması bu paralelliğin tarihsel yansımalarıdır. Kuruluşundan itibaren iki kat olarak inşa edilen yapının, zemin katında Malatya civarındaki Caferhöyük, Arslantepe, Piro, Köşkerbaba gibi höyüklerden çıkarılan eserlerin sergilendiği Arkeoloji bölümü; birinci katında ise Malatya civarında toplanan yakın döneme ait etnografik eserlerin teşhir edildiği Etnografya bölümü bulunmakta idi. Bu uzak ve yakın tarihin birlikte sergilendiği, teşhir edildiği sunum biçimi, 2008 yılına kadar devam etti. Bu yıldan itibaren tarım araçları, giyim örnekleri, erkek aksesuarları, para-saat keseleri, saatler, kadın aksesuarları, takılar, el işleri, mutfak araç ve gereçleri, silahlar, dokuma araçları, ölçü-tartı araçları, aydınlatma araçları, mühürler, kilitler, kapı tokmakları, müzik aletleri gibi Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine ait günlük kullanım araç ve gereçleri sergilen Etnografya bölümü, 08.08.2008 tarihli Kültür ve Turizm

¹ Romalı Camillo Boito (1836-1914), tarihi yapıların sadece mimari özelliklerine bakılarak değerlendirilmesine karşı çıkmıştır... Gustave Giovanni (1873-1947), Boito'nun esaslarını geliştirmiş ve modernleştirmiştir. Ona göre, "hangi devre ait olursa olsun tarihi değeri olan eser" korunmalıdır. (Mehmet Tunçer, Koruma Kavramının Tarihsel Gelişimi, Kültürel Miras Mevzuatı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.9, 2013, Eskişehir.)

² Malatya'nın yaklaşık olarak 40 km kuzeydoğusunda aynı adlı köyün hemen yanında ve Karakaya Baraj Gölü altında kalan Caferhöyük'te, yapılan kazılar neticesinde höyüğün bazı katmanlarında MÖ 7000'li yıllara ait arkeolojik buluntular ortaya çıkartılmıştır. Bu buluntular, şu an Malatya Arkeoloji Müzesi'nde, adeta tarihi bir belge gibi teşhir edilmekte, bölgenin yaşanmışlık geçmişine ait ispatlayıcı bilgiler vermektedir.

³ Cumhuriyet'in ilk yıllarında Anadolu'nun birçok kentinde müze bulunmadığı için, yapılan kazılar neticesinde çıkarılan eserler ya Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne ya da İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne götürülmüştür. Aynı şekilde Erzincan Altıntepe ya da Van Tuşpa'da bulun birçok Urartu eserinin Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne taşınması da aynı gerekçenin bir neticesidir.

Bakanlığı onayıyla, Sinema Caddesi üzerinde bulunan ve restorasyonu yapılan iki geleneksel Malatya evine taşınmış ve günümüzde de bu mekanda teşhir yapmaktadır. Malatya bölgesi arkeolojik olduğu kadar etnografik bakımdan da zengin bir birikime sahip olup, Darende'de bulunan ve 25 Haziran 2005 tarihinde hizmete açılan "Özel Somuncu Baba Darende Tanıtım Kültür Merkezi Müzesi" bu zenginlikler hakkında bilgi veren bir diğer mekandır.

Dünya müzeciliği bakımından son yıllarda dikkat çeken önemli gelişmelerden bir tanesi de, Kent Tarihi Müzeleri'nin ulusal ve uluslararası mevzuatta önemsenmesi ve buna paralel olarak da yaygın bir şekilde oluşturulmasıdır. Bu müzeler, antik dönemin yanında yakın dönemlere ait somut ya da somut olmayan mirasın ve yaşanmışlıkların da müzelenmesinin kapısını aralamıştır. Uzak ya da yakın geçmişe ait somut ya da somut olmayan tarihsel ve kültürel değerler, adeta tarihi bir arşiv gibi bu mekanlarda muhafaza edilmiştir. Nitekim çok yakın döneme kadar müzecilik anlayışında kimsenin aklına on, yirmi ya da elli yıl öncesine ait eserlerin sergilendiği mekanlar değil, daha çok antik döneme ait taş, metal, ahşap eserlerin sergilendiği yapılar geliyordu. Bu anlayış yerini yakın döneme ait eserlerin de sergilenmesi gerektiği anlayışına bırakmıştır. Malatya'da yakın döneme ait tarihin müzelenmesi bakımından, Kent Tarihi Müzesi başlığında olmasa da, İnönü Üniversitesi'nin iki önemli çalışması olmuştur. Bunlardan bir tanesi Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye, diğeri ise sekizinci Cumhurbaşkanı Turgut Özal'a ait iki müzenin merkez kampüsü içerisinde hizmete açılmasıdır. Birincisi İsmet İnönü'nün yaşamından hareketle Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren yaşanan gelişmeler hakkında; ikincisi ise Turgut Özal'ın yaşamından hareketle 1980'ler sonrası Türkiye'sinin yaşanmışlıkları hakkında önemli ipuçları-bilgiler vermektedir. İnönü Üniversitesi yerleşkesi Rektörlük binası girişinde, üniversiteye adı verilmiş olan, Büyük Atatürk'ün en yakın silah arkadaşı ve büyük devlet adamı İsmet İnönü anısına Kültür ve Turizm Bakanlığı ve İnönü Vakfı'nın katkıları ile kurulan Özel İsmet İnönü Müzesi, 30.01.2002 tarihinde İnönü Vakfı ile İnönü Üniversitesi Rektörlüğü arasında imzalanan protokolle kurulmuş, protokole göre kurulan müzede sergilenmek üzere üniversiteye İsmet Paşa'ya ait 38 (otuz sekiz) kalem hatıra eşya ve malzeme teslim edilmiştir. Taraflar arasında imzalanan protokolün ardında Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan gerekli olurun alınması için girişimde bulunulmuş, bu kapsamda İnönü Üniversitesi Rektörlüğünün 09.04.2003 gün ve B.30.2.İNÜ.0.70.00.02460-1369 sayılı yazısı ve Malatya Valiliğinin 15.05.2003 gün ve 708/94 sayılı yazısına istinaden, Bakanlığın B.16.0.AMG.0.10.00.01/708.1.(44) sayı ve 09.06.2003 tarihli yazısıyla "Özel İsmet İNÖNÜ Müzesi" kurulması uygun görülmüştür. Üniversite kampüsündeki ikinci önemli müze ise, 08.02.2010 tarih ve 26690 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı oluruyla kurulan "Özel Turgut ÖZAL Müzesi"dir. Açılışı 15.04.2010 tarihinde yapılan müzede, sekizinci Cumhurbaşkanı'na ait 80'i kıyafet (takım elbise, ayakkabı, mont, gömlek, mendil, kravat, eşofman vs.), 65'ü özel eşya (tırış takımları, parfümler, gözlükler, kalemler, hesap makineleri, saatler, taraklar vs.), 57'si kimlik ve çeşitli belgeler (yaka kartları, cüzdan, teşekkür belgeleri, fahri doktora belgeleri, fahri hemşerilik belgeleri, diplomalar vs.) ve 59'u fotoğraf olmak üzere toplam 261 adet eser teşhir edilmektedir. Bu müze 16.04.2019 tarihinde Malatya'da kurulan ikinci üniversite olan Malatya Turgut ÖZAL Üniversitesi'ne devredilmiştir.

2010 yılından itibaren ülkemizde müzecilik alanında yaşananlara paralel olarak Malatya'da da ciddi gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Bu gelişmeler sadece kent merkeziyle sınırlı kalmamış Malatya'nın ilçelerinde de kendini göstermiştir. Merkez Battalgazi ilçesinde özellikle iki çalışma, yakın dönem müzeciliği bakımından değer taşımaktadır. Bunlardan bir tanesi Battalgazi Yaşam Müzesi diğeri ise Tarihi Tahtalı Hamam Müzesi'dir. 1890 yılında inşa edildiği tahmin edilen ve son dönem Osmanlı eserleri arasında yer alan Battalgazi İlçesi Meydanbaşı'nda bulunan Ertunan (Poyraz) Konağı, 2011 yılında Battalgazi Belediyesi tarafından restore edilmiş Yaşam Müzesi olarak düzenlenmiş ve halkın ziyaretine açılmıştır. Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı bir yapı olarak kuzey ve güneyde olmak üzere iki girişi olan konak, kerpiç, taş ve ahşap malzeme ile inşa edilmiş ve geleneksel Malatya Evi özelliği taşımaktadır. Yapının zemin-alt katında mutfak, kiler, samanlık; birinci katında haremlik ve selamlık kısmı ile balkon şeklinde hayat adı verilen yazlık mekanlar bulunmaktadır. Hem yapının kendisi hem de içerisinde sergilemiş olduğu eserler bakımından önemli bir etnografik değer olarak görülmektedir.

Battalgazi merkez ilçesinde müzecilik bakımından son yıllarda yaşanan önemli ikinci bir çalışma ise Tarihi Tahtalı Hamam Müzesi projesidir. Battalgazi İlçesi B. Mustafa Paşa Mahallesi'de Tahtalı Minare Cami'nin kuzeyinde yer alan Tarihi Hamam, 16.05.1986 tarih ve 2329 sayılı karar ile koruma altına alınmış, 23.09.2014 tarihinde Battalgazi Belediyesi tarafından kamulaştırılmıştır. 526 m2 alan üzerine kurulan ve güney-kuzey doğrultusunda inşa edilmiş olan hamam, haçvari dört eyvanlı ve köşe halvet hücreli bir plana sahiptir. Damat hamamı, sünnet hamamı, lohusa hamamı, halvet odaları (4 adet) ve zengin hamamı gibi bölümlerden oluşan yapı içerisinde balmumu heykellerle birlikte, kullanıldığı dönemin adeta bir aynası gibidir. 2018 yılında faaliyete geçen müze, soyunmalık, aralık, soğukluk, sıcaklık, sıcak-soğuk su depoları ve külhan bölümlerinden oluşmaktadır. Bu müze bir taraftan Türk kültüründeki hamam geleneğinin yeri hakkında hem de Türk mimari yapı geleneğinin seyri hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Malatya Büyükşehir Belediyesi tarafından son bir kaç yıl içinde müzecilik bakımından önemli çalışmalar yapılmıştır. Sanat Sokağı içerisinde Malatya Fotoğraf Makinası Müzesi, aynı sokak içerisindeki Malatya Kültür Evi ve bir diğer üçüncüsü ise İl Kültür Müdürlüğü yerleşkesi içerisinde yer alan Geleneksel Malatya Evleri replikaları içerisinde sergileme yapan Gramafon ve Radyo Müzesi çalışmalarıdır. Türkiye'nin en büyük fotoğraf makinası müzesi olarak gösterilen Malatya Fotoğraf Makinası Müzesi 1876 yılından günümüze kadar gelen çeşitli marka ve ölçüde 1890 adet fotoğraf makinası ve 3600 adet aparat sergileniyor, ayrıca fotoğraf makinaları, taşınabilen ve taşınamayan stüdyo tipi fotoğraf makinaları, çift objektifli makinalar, casus ve mini makinalar olmak üzere 40 segmentte incelenmiş olup, her segment kendi içinde eskiden yeniye sıralanmıştır.

Sanat Sokağı içerisinde Büyükşehir Belediyesi tarafından, geleneksel mimari özelliklere sahip zemin ve birinci kattan oluşan, bir mimari yapı inşa edilmiştir. İçerisinde Cumhuriyet dönemi ve sonrasına ait yaşam tarzlarıyla ilgili olarak eserlerin sergilendiği bu yapı, Malatya Kültür Evi'dir. Yapı, ön tarafında içinde havuzu bulunan bir avlu ve zeminle birlikte iki katlı olarak tamamen Geleneksel Malatya Evi planında inşa edilmiş, girişinde -ilk katta- oturma odası, mutfak (hızna) ve kiler-depo (misandele); ikinci katta ahşap kirişlerle ya da konsollara oturan pencereci çıkma (Şahnişin), misafir odası, yatak odası ve yazları kullanılan üç tarafı açık üstü kapalı eyvanlar yer alır. Evin içerisinde Gündelik yaşam odası, yöresel el işlemler odası, halı dokuma odası, Mutfak/Kiler, Kayısı odası, Malatyalı ses sanatçıları odası, yerel basın odası, yatak odası, Kemal Sunal odası, Ahmet Kaya odası ve ilçe tanıtım odası bulunmaktadır. Bu yapı ve içerisinde sergilenen eserler kentin tarihsel ve kültürel birikimi hakkında ziyaretçilere bilgi vermektedir. Özellikle yakın dönem yaşamışlıklar bakımından tanıtıcı bir değerlendirmede bulunmaktadır.

Malatya Büyükşehir Belediyesi tarafından Malatya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yerleşkesi içerisinde yer alan dokuz kerpiç evden bir tanesi Gramafon ve Radyo Müzesi olarak tasarlanmıştır. Bu da bir taraftan kerpiç Malatya evlerinin tanıtımıyla birlikte gramafon ve radyo tarihi hakkında bilgi vermektedir. Özellikle genç ziyaretçilerin gramafon ve radyo gibi cihazların teknik bakımdan nasıl bir değişim ve gelişme gösterdiğini ortaya koyan bu müze, aslında bir yönüyle de bilim müzesi niteliği taşımaktadır.

3. SONUÇ

Bir toplumun belleğini en iyi yansıtan maddi materyaller olarak kültür varlıkları ve somut olmayan değerler olarak da kültür mirası, sadece o toplumun değil, tüm insanlığın sahip olduğu, yeri doldurulamaz ve geri getirilemez bir nitelik taşımaktadır. Bu miras, tarih boyunca insanoğlunun yaşam serüveni hakkında bilgi veren ve aynı zamanda geleceğin de şekillenmesine katkı sağlayan bir durum arz etmektedir. Malatya ve civarı da, sahip olduğu zengin tarihsel ve kültürel geçmişi ile sadece Anadolu coğrafyası için değil, tüm dünya coğrafyaları ve medeniyetleri için ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Yaklaşık olarak günümüzden dokuz bin yıl öncesine giden kültürel izler ve bu izlerin topluluk olarak taşınmış olduğu çeşitlilik, insanlık tarihi bakımından ciddi öneme sahiptir. İşte bu zengin kültürel mirasın muhafazası için en önemli mekanlar ise müzelerdir. Müzeler, bölgenin kültürel mirasının yaşatılması, gelecek kuşaklara aktarılması ve tüm bireylerin bundan yararlanması için önemli misyona sahip mekanlardır. Bu mekanların amaca uygun bir şekilde inşası bölgenin tarihsel-kültürel mirası ve zenginliğinin devamlılığı bakımından önem taşımaktadırlar. Son yıllarda bu konu ile ilgili olarak gerek kent merkezinde gerekse ilçelerde yapılan çalışmalar umut verici niteliktedir. Özellikle İnönü Üniversitesi, Büyükşehir Belediyesi ile Battalgazi ve Yeşilyurt merkez ilçe belediyelerinin bu anlamda yapmış oldukları önemli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların diğer ilçeler tarafından da takip edilmesi ve karşılık bulması sevindirici gelişmeler olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmaların artarak devam etmesi, kent için ciddi bir kazanım olacaktır. Her ne kadar belediyeler, her türlü takdire değer bir şekilde, öncü bir rol üstlenmiş olsalar da tüm kamu kurumlarıyla birlikte özel sektörün-sivil oluşumların da işin içine dahil edilerek müzecilik faaliyetlerinin artırılması, sadece kent kültürüne değil bölge-ülke kültürüne de ciddi yarar sağlayacaktır. Özel sektör ve sivil oluşumlar, halkın bir şekilde olayın içerisine dahil olmasına katkı sağlarken, diğer taraftan da her düzeyde eğitim programına konun hassasiyetinin verilmesi, genç kuşağın da konudan haberdar olmasına imkan verecektir. Kültürel mirasa ait unsurların marjinal bir sorun olarak değil de, tüm Malatya'nın kent planlamasının ana hedefi olarak dikkate alınması ve önemsenmesi ile birlikte tüm kamu kuruluşlarının bu mirasın korunmasında ortak sorumluluğa sahip olması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Atagök, Tomur (2003). Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar, Müze Eğitimi Seminerleri (I) Akdeniz Bölgesi Müzeleri, Suna-Inan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü: Antalya, s. 25-29.

Onur, Bekir (2012). Çağdaş Müze Eğitim ve Gelişim Müze Psikolojisine Giriş, İmge Kitabevi: Ankara.

Tunçer, Mehmet (2013). Koruma Kavramının Tarihsel Gelişimi, Kültürel Miras Mevzuatı, Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir, s. 3-25.